

Lolita Nikolova (ed.),
Early Symbolic Systems for Communication
in Southeast Europe BAR International Series 1139, 2003.
ISBN 1 84171 334 1, vol 1-2, 612 pagini de text și planșe.

Volumele editate de dinamica cercetătoare și cadru universitar Lolita Nikolova reunește contribuțiile unei întregi pleiade de specialiști din domeniu care au participat la întrunirile arheologice de la Karlovo (Bulgaria) dedicate *Templului-mormânt de la Starosel și regatul Odryd* (2001) și *Early Symbolic Systems for Communication in Southeast Europe* (2002).

Structurată în șapte părți, lucrarea debutează cu o parte introductivă compusă din trei studii teoretice (p. 1-24) dintre care, cel mai interesant după opinia noastră, intitulat *Archaeology of Social Change*, aparține editoarei volumelor și abordează o temă legată de schimbările sociale de la sfârșitul eneoliticului și începutul epocii bronzului din estul Balcanilor și modalitatea de percepere a acestora de către arheologie (capitolul 2, p. 9-19).

Partea a doua, intitulată *Symbols and Ritual* (p. 25-172) este compusă din 17 studii (capitolele 4-20) care sunt dedicate chestiunilor legate de simbolistică, magia semnelor sau a semnelor pentru magie, practicilor cultice din neolitic și epoca bronzului în centru și sud-estul Europei, semnelor asimilate pre-scrierii, modalităților de identificare ceramicii ritualice și limbajului simbolurilor. Toate acestea sunt circumscrise unei sfere tematice complexe, puțin abordată în arheologia românească, care încearcă să perceapă în spatele unor, de multe ori, banele descoperiri omul în toată complexitatea universului său și nu ca o simplă entitate, redusă pe nedrept, la statutul de *homo faber*. În acest concert de idei ne este dificil, poate chiar nedrept, să ne oprim asupra vreunuia dintre studii pentru că fiecare, prin modalitatea și originalitatea de a analiza chestiunile în discuție, aduce o contribuție meritorie la dezvoltarea cunoștințelor noastre din domeniu.

Partea a treia, *Ceramic Styles and Communications* (p. 173-336), care încheie primul volum, conține șapte capitole în care autorii tratează problematica, directă sau conexă, a ceramicii neolitice și eneolitice din Balcani. Deosebit de interesant ni se pare studiul semnat de Vasil Nikolov și Dessislava Karastoyanova intitulat *Painted Pottery Ornamentation as a*

Communication System between Generations (p. 173-180) care, analizând tipologia, evoluția și dăinuirea motivelor pictate, concluzionează că decorurile pictate ale ceramicii neolitice din tellul de la Kazanlâk și alte situri contemporane din Tracia au fost realizate într-o manieră ce ar presupune o transmitere a meșteșugului din generație în generație ca o manifestare directă a perpetuării sistemului religios-mitologic în condițiile căsătoriilor exogame patrilocale în zona Kazanlâk.

Volumul al doilea începe cu partea a patra, *Material Evidence and Cultural Contacts*, care cuprinde cinci capitole (p. 337-428). Dintre studiile ce compun acest segment al cărții îl remarcăm pe cel al profesorului sloven Mihael Budja intitulat *Symbolic Systems in the Context of Transition to Farming in Southeast Europe: Pottery and Boundaries* (p. 347-360) în care, după ce discută primele apariții și răspândirea ceramicii neolitice timpurii în mediul mezolitic târziu și epipaleolitic din sud-estul Europei, concluzionează că în societățile de vânători-culegători apariția ceramicii poate fi legată de conceptul bunurilor de prestigiu sau, cel puțin, de folosirea acesteia în cadrul ceremoniilor maritale sau funerare folosite și ca ocazii de afirmare a succesului și bogăției grupului.

Partea a cincea, *Settlement Pattern, Housedold and Community* (p. 429-504) este compusă din opt capitole, majoritatea axate pe problematica sfârșitului eneoliticului și începutului epocii bronzului din sud-estul Europei. Deosebit de interesant este studiul *Neolithic Communities and Symbolic Meaning (Perceptions and Expressions of Symbolic and Social Structures at Late Neolithic Dimini, Thessaly)* care tratează o parte a descoperirilor de la Dimini prin prisma semnificațiilor domestice sau ritualice ale acestora (p. 429-442). Autoarele ajung la concluzia că, în cazul de la Dimini, există principii stricte de organizare și elemente simbolice care sunt implicate în arhitectura caselor ce corelează ordinea socială cu cea naturală, mișcarea de populație și bunuri cu construcția spațiului socio-cultural, a identității colective cu cea individuală.

Penultima parte, intitulată *The Starosel Temple-Tomb and the Thracian Culture*, este o însumare a studiilor prezentate la simpozionul din luna ianuarie 2001 dedicat remarcabilei descoperiri făcute lângă satul Starosel în Chetinyova Moghila și completat cu studiile de istorie antică a regatului Odryd (p. 505-576).

Valoroasa culegere de studii se încheie cu partea a șaptea ce conține, în principal, rezumatele capitolelor 1-49 dar și rezumatele altor comunicări prezentate în anul 2002.

Încheiem această succintă trecere în revistă a cărții editate de Lolita Nikolova pe care o apreciem drept una dintre cele mai elaborate și

complexe din punctul de vedere al diversității tematicii abordate și a valorii fiecărei contribuții în parte. Din acest punct de vedere fiecare studiu s-ar putea constitui într-un punct de plecare a unor discuții, mese rotunde și simpozioane. Pentru arheologia românească lucrarea de față se constituie într-un exemplu elocvent a ceea ce înseamnă valorificarea rezultatelor cercetărilor naționale și, mai ales, a dorinței și capacităților specialiștilor și autorităților de a le face cunoscute în contextul larg al cercetării arheologice.

Florin Drașovean

Muzeul Banatului, P-ța Huniade nr. 1
RO-300002 Timișoara, România
E-mail: fdrasovean2000@yahoo.com